

Twente's natuur:

gisteren, heden en morgen

Oude Twentse schuur

Foto: H. Velner

Neen, we willen u ditmaal niet betrekken in historische beschouwingen uit een ver verleden, die misschien wel interessant maar toch ook zeer speculatief zouden zijn. Wèl willen we u de tijd in herinnering brengen van het begin dezer eeuw, toen Bernink, Blijdenstein, Dingeldein en van Sambeek hier volop genietend rondzwierven door een natuur die uniek was voor ons land. De oorzaak van dit alles ligt nogal diep.

De geologische gesteldheid van Twente brengt met zich mee, dat er grote verschillen bestaan in aard en samenstelling van de bodem en dat we er in klein bestek veel variatie in hoogte aantreffen. Voegen we hieraan nog toe de ligging nabij het Centraal-Europese gebied, vanwaar tal van riviertjes en beken rijke bestanddelen - zowel mineralen als ook flora- en fauna-elementen - inzonderheid bij de geregeld terugkerende overstromingen in ons land aanvoerden, dan is het ook wel te begrijpen, dat we hier iets bijzonders konden verwachten.

Het was vooral de grote variatie van milieus, die het mogelijk maakte, dat in zo'n betrekkelijk klein gebied een dergelijke rijkdom aan plante- en diersoorten was te vinden. Waarschijnlijk was de toestand, waarin de Twentse natuur zich in het begin van deze eeuw bevond, wel zo bijzonder goed, doordat er in de laatste helft van de vorige eeuw veel verwaarloosd boereland en heide was opgekocht door de Twentse fabrikanten, die daar hun landgoederen stichtten en ook het bosareaal aanzienlijk uitbreidden - en dan niet uitsluitend met naaldbout.

Vooral op het gebied van de flora zijn we goed op de hoogte van de toestand in het begin dezer eeuw. Onder leiding van de Zwolse tekenleraar D. Lako werd in die jaren Twente's flora nauwkeurig onderzocht volgens het bekende hoklijstensysteem, waarbij M. J. Blijdenstein te Enschede en J. B. Bernink te Denekamp voortreffelijk werk leverden. Dankzij de vele publikaties van Bernink en Dingeldein, welke o.a. in 'De Levende Natuur' en 'Natura' verschenen, werden tal van botanici naar Twente gelokt en volgde de ene opzienbarende vondst op de andere. Dat ook de lagere planten hier bijzonder goed voor de dag kwamen, werd bijvoorbeeld door Middelhoek voor de paddestoelen wel overduidelijk aangetoond.

Zoölogisch bekeken bleek de situatie al even interessant te zijn. Helaas is er op dit gebied heel wat minder zorgvuldig gewerkt; het kost oneindig meer moeite om een goed overzicht van de Twentse fauna in die dagen te krijgen. Wat de zoogdieren en vogels betreft, konden we van een grote rijkdom aan soorten spreken: vrijwel iedere soort die we hier redelijkerwijs konden verwachten, kwam hier voor. De meeste inheemse reptielen en amfibieën ontbraken evenmin en de riviertjes en beken konden bogen op een grote rijkdom aan vissoorten. Op enkele uitzonderingen na kunnen we van de stand van de ongewervelde dieren uit die dagen weinig navertellen. Wèl hebben R. Knoop te Almelo en G. A. S. van der Meulen te Amsterdam Twente's vlinders ijverig bestudeerd en is er van de kortschildkevers ook heel wat bekend geworden door de speurzijn van Dr W. Boelens te Hengelo, maar voor het overige tasten we helaas in het duister. Toch kunnen we uit de voorhanden zijnde gegevens rustig de conclusie trekken, dat ook de overige groepen zeer goed vertegenwoordigd waren.

Deze toestand van weelde en overvloed heeft tot in de veertiger jaren van onze eeuw voortgeduurd. Men leze maar eens de enthousiaste verhalen als 'Beken en beekdalen in Twente' van V. Westhoff (in: 'In het voetspoor van Thijsse') en 'Rijkdommen in het Twentse landschap' van J. van Dijk en R. de Wit. Doch in de crisisjaren tussen 1930 en 1940 werd al de eerste ernstige schade aangebracht. Zo nam de vervuiling van de riviertjes en beken door o.a. de industrie geleidelijk toe en werden in het kader van de werkverschaffing tal van 'woeste gronden' ontgonnen; ook werd hier en daar tot 'regulatie' van beken (zoals de Buurserbeek) overgegaan. Toch bleef de schade nog beperkt, vooral ook doordat in hoofdzaak met de handen werd gewerkt en de veranderingen in laag tempo werden uitgevoerd. Gedurende de oorlog 1940 - 1945 hadden de houtopstanden en bossen soms veel te lijden, maar de grote ingrepen (lees: vernielingen) kwamen pas na 1945. Naar aanleiding van de enorme bevolkingsexplosie en gedachtig aan de voedselschaarste in de oorlog werden ontginningen en ruilverkavelingen op stapel gezet en vond uitbreiding van de woongebieden plaats. Ieder was het er over eens, dat snelle industrialisatie de enige oplossing was om de economie van ons land te redden. De gevolgen bleven niet uit: de welvaart is ontegenzeggelijk toegenomen, maar de natuur heeft helaas onherstelbare schade geleden.

Ook op het platteland ging de factor tijd een geducht woordje meespreken en daar het alleen nog maar zeer grote bedrijven mogelijk was, voldoende personeel te krijgen, ging men noodgedwongen geleidelijk over tot mechanisatie en tot uitbesteding van het grote werk als ploegen, maaien, oogsten aan loonbedrijven. Thans schept de bio-industrie de mogelijkheid, op kleine percelen grond toch een lonend bedrijf te vestigen, zij het dan met opoffering van de natuur, van het welzijn der dieren en van de kwaliteit van het milieu.

Tengevolge van al deze ontwikkelingen werd de boerderijbouw ingrijpend gewijzigd en de behoefte aan verharde wegen steeds groter. En dan gaat het verder als een kettingreactie: voor de wegen en vooral voor de snelwegen is enorm veel zand nodig, dus wèg die heuvels en wèg die essen. Handhaven van overbodige zaken is on-economisch, dus wèg met de houtwallen! Alles nivellering.

Tijdens de laatste oorlog werden plannen ontworpen om van geheel Noordoost-Overijssel een landschapsreservaat te maken, maar helaas zijn deze plannen nooit verder gekomen dan het papieren stadium. Toch wijst alles erop dat er een kentering op komt is. Acties tegen natuuraantasting ondervinden veel sympathie bij de bevolking, omdat men begint te beseffen dat het gaat om het levensbelang van iedereen.

Jeneverbesstruweel bij Denekamp

'aangetast' door camping

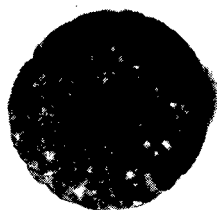
De luchtvervuiling heeft in Twente gelukkig nooit zo'n omvang gehad als bijvoorbeeld in de Randstad en het ziet er naar uit, dat men deze nog verder kan terugdringen. De watervervuiling is dank zij een goed beleid van de waterschappen, die thans allerwege zuiveringsinstallaties bouwen, op haar retour en zelfs durft men nu met een plan te komen tot stichting van een Dinkelreservaat, dat bijzonder goede kansen heeft. Grote zorg baart nog de verontreiniging van het land, die zich momenteel vooral langs de buitenwegen en in natuurterreinen manifesteert. Alleen een nauwe samenwerking van overheid en publiek kan hieraan een einde maken. De strijd tegen het gebruik van herbiciden door de overheid langs wegen en waterlopen begint gelukkig eveneens vruchten af te werpen. Tenslotte gaan ook de ontwerpers van wegen inzien, dat het niet meer verantwoord is om zó maar een weg te projecteren. Bij het ontwerpen van een wegennet zal men ernaar moeten streven dat dit zo wijdmazig mogelijk wordt; alleen dan zal het mogelijk zijn iets van ons fraaie landschap te behouden en de levensmogelijkheden van plant, dier en mens te waarborgen.

Adres van de schrijver:

G. H. J. Brilleman

Iets over de bodem van Twente

Astylospongia praemorsa

Afgaande op de gegevens bij de geologische kaart van Nederland, schaal 1 : 50.000, betrekking hebbend op ons gebied, lijkt alles nog al eenvoudig te zijn. Staring, Nederlands eerste geoloog, had al ontdekt dat er, behalve een noordelijk en een zuidelijk diluvium, in Oost-Nederland ook nog gesteenten en vooraf fossielen uit oostelijk van ons gebied liggende streken aanwezig waren, die men de naam van Oostelijk diluvium of wel Oostelijk pleistoceen gaf. Later hebben anderen, dikwijls amateurgeologen, veel onderzoeken omtrent de oppervlaktelagen gedaan, waarbij echter kwam vast te staan, dat de Twentse bodem en het aangrenzende gebied er toch nog al ingewikkeld uitzagen. Het waren vooral Bernink en van Sambeek, die voortbouwden op wat Staring al had ontdekt over het Oostelijk diluvium. Zij spoorden op hun beurt anderen weer aan, de onderzoeken voort te zetten. Anderson, Krul en Römer hebben veel bijgedragen tot de kennis